

سازمان بنگاه‌های اقتصادی

- « قبول قانون افزایش ثروت از راه افزایش مقدار تولید را باید »
« بیش از پیش در افکار عمومی تعمیم داد . در گذشته ثروت جهان »
« بکمک علم فیزیک چندبرابر شده در آینده علم اقتصاد این اعجاز »
« م . ه . لو شاتلیه (۱۹۱۱)
« را خواهد کرد . »

هرگاه جامعه را با روش اقتصادی کنونی در نظر آورید؛ ملاحظه می‌کنید که از طبعاتی چند تشکیل یافته است: عده‌ای سرمایه دارند و از راه بکار انداختن سرمایه خود در راه‌های گوناگون (شرکتها و بنگاه‌های بازرگانی، کارخانها، بنگاه‌های بازرگانی، سرمایه‌داری و سرمایه‌داری و غیره) سود می‌برند. دسته‌ای واسطه بین صاحبان سرمایه و کارگران می‌باشند؛ ایشان کارفرمایان و متصدیان بنگاهها هستند که سودشان تفاوت مبلغ پرداخت شده بصاحبان سرمایه و کارگران بعد از وضع بهای مواد اولیه و مصالح بکار رفته می‌باشد. جمع بیشتری کارگران هستند که از طریق دستمزد و حقوق درآمد دارند؛ نتیجه فعالیت سرمایه و کار که تحت نظر متصدیان و کارفرمایان بصورت محصول درمی‌آید بصرف کنندگان عرضه میشود. منظور ما در اینجا تجربه کامل اجتماع و نشان دادن طبقات متشکله آن نبیاشد و مطلب ما راجع به بنگاه‌های اقتصادی است و چنانکه ملاحظه می‌گردد بنگاه‌های اقتصادی از نظر وظیفه مهم و دقیقی که بهمه دارند در حقیقت قوام اجتماع و موازنه ارتباط متقابل طبقات عده مردم بسته بطرز کار و روش آنها می‌باشد، چو کمال مطلوب اینستکه صاحبان سرمایه سود متناسب ببرند، متصدیان و کارفرمایان از سازمان و ابتکارات خویش بهره کافی تحصیل کنند، کارگران و مجربان امور که با دستگیر تولید بدوش آنان قرار دارد مزد حسابی دریافت دارند، کالا و محصول بهای نازل تمام شود تا مصرف کنندگان (که شامل طبقات مزبور نیز می‌باشد) با آسانی بتوانند بدست آورند. در چنین جامعه‌ای که ثروت بطرز عادلانه تقسیم شود و هر کس از دسترنج گذشته و حال خویش متناسباً مستفید گردد میتوان امیدوار بود که صفات و اخلاق مدوحه و خصال عالی انسانیت همواره در روابط میان افراد ملحوظ گردیده است.

مهندس امریکائی فردریک ویسلوئیلر پیشوای سازمان علمی میگوید «نتیجه حاصل از کار کارگری اندازه کم است و میتوان آنرا زیاد کرد مشروط بر آنکه کار فرمایان در راه تهیه وسایل و تنظیم کار کوشش نمایند و کارگران بنوبه خود از دستورات آنان متابعت کرده ابزارها و وسایلی که در اختیارشان قرار داده شده است بهترین وجه بکار برند.»

«کارگران و کار فرمایان بجای آنکه هم خود را صرف چانه زدن در پیرامون اضافه و کم کردن مزد نمایند اگر در راه افزایش سود کوشش کنند درآمد هر دو طرف بیشتر خواهد شد»

تیار خاطر نشان میکند که هنگامی میتوان بکارگر مزد بیشتر پرداخت که کالا و محصول را بتوان بهای کمتر فروخت و این امر وقتی میسر است که کالا و محصول برای بنگاه ارزاتر تمام شود. ممکن است تصور گردد که اگر کالائی گراتر فروخته شود سود بیشتر عاید خواهد شد، این مسئله فرضی سطحی بیش نیست، چو هر قدر جنسی گراتر باشد کمتر مشتری دارد و هر قدر جنس کمتر مشتری داشته باشد مقدار کمتری میتوان عرضه کرد و در نتیجه هزینه عمومی و مصارف بر مقدار کمی محصول تحمیل خواهد شد و سود کمتر خواهد بود تا جایی میرسد که تهیه آن جنس زیادت هم میدهد، چنانکه بازرگانان آزموده و قدیم ما نیز گفته اند «دوده نیم از یک ده بک بهتر است»

از مطالب بالا چنین نتیجه گرفتیم که نفع جامعه - صاحب سرمایه - کارفرما - کارگر و مصرف کننده در اینست که محصول بنگاه را تا بتوان بهای کمتر تمام کرد و بهین ملاحظه دسته ای از دانشمندان و کارشناسان مربوط به علم سازمان را «علم بهای تمام شده» گفته اند چو هدف اصلی در بکار بردن قواعد این علم همواره آنست که بهای تمام شده محصول را پایین آورند. باین آوردن بهای تمام شده بوسیله اختراع و کشف جدید یا عوض کردن ماشینها و کارگران نیست. بدیهی است هر اختراع تازه و کشف نوین متناسب با درجه اهمیت آن ممکن است بهای صنعت و اقتصاد را دگرگون کند. چنانکه کشف قوه بخار همین کار را کرد. لکن چنانکه میدانیم تحول و تطور علوم و صنایع با کندی پیش میبرد و سرور صورت میپذیرد و هر روز با پرمیاه و سال باید انتظار اختراع چیزی را داشت.

بنابر این خواهید برسید بهای تمام شده را بچه وسیله میتوان تنزل داد؟

پاسخ دو کلمه بیش نیست: **تعالی جامع علوم انسانی**

احراز از اتلاف وقت و مواد

تیلر پیشوای علم سازمان شهرت جهانی خود را مدیون بررسی علمی در روش کار بویژه در موضوع تعیین وقت لازم جهت انجام هر کار میدانده که از ابتراء نتایج شکست آور گرفته است.

در سال ۱۹۰۳ که تیلر باد داشتنهای خود را راجع باداره کارگاه تسلیم بنگاه «آمریکن سویسی اف مکابیکال انجینرز» نمود، یکی از قواعد علمی خود را در موضوع بار کردن قطعات چند بوسیله بررسی دقیق حرکات کارگران بوقع اجرا گذارد، باین ترتیب که ۷۵ حرکت کارگران را به ۲۰ حرکت تنزل داد و در برابر، مقدار ۱۲۵ تن چند را که روزانه بار میشد به ۴۷ تن رسانید و حال آنکه از زمانی که کارگران برای انجام بارگیری ۱۲۵ تن متحمل میشدند بطور قابل ملاحظه ای کاست.

چیزیکه مهم و قابل توجه است اینستکه یکصد و شصت در صد (۱۶۰٪) بزرگ کارگران افزود و ۴۵ درصد هزینه عمومی بنگاه را باین آورد.

این نتایج از راه بکار بردن روش علمی و احتراز از اتلاف وقت حاصل شده است و از لحاظ نتیجه، از یک اختراع و اکتشاف مهم ارزش آن کمتر نیست.

هائری فایل فرانسوی پیشوای دیگر علم سازمان که مانند تیلر متوجه « اتلاف وقت و مواد » گردیده و مشاهدات و تجربیات خود را طی دوره متعددی خدمت خود یادداشت کرده پیکرشته اصول بی برده است. هنگامی که کمک مهندس بود بوی گزارش رسید که بای یکی از اسبها شکسته است و ناگزیر برای انجام امور بنگاه بایستی اسبی دیگر از طرف متصدیان مربوط در اختیار وی گذارده شود. رئیس قسمت مربوط غایب بود و متصدی اصطبل بنگاه برك درخواست فایل را بعنوان اینکه فاقد امضای رئیس قسمت است رد کرد و از تحویل اسب خودداری نمود. حضور رئیس قسمت سه روز بتأخیر افتاد و در این مدت قسمتی از کار معوق ماند، فایل زیان حاصل از این پیش آمد را یادداشت کرده یکی از اصول را بشرح زیر نگاشت:

اصل پیوستگی نیروی فرماندهی (یا قدرت حاکمه):

« نیروی فرماندهی باید پیوسته موجود باشد. اعم از اینکه بوسیله شخص فرمانده (حاکم) یا جانشین او اعمال گردد » نتیجه اینستکه اینگونه مشاغل هیچگاه نباید بلامتصدی باشد. بعلاوه جانشین باید از پیش معین شده باشد.

آنچه در بالا بیان شد نمونه ای از نظریات تیلر و فایل بود. بدیهی است برای اطلاع از چگونگی اصول سازمان و اسلوبی که در اجرای روش علمی باید متابعت کرد پیوستگی کتب مربوط سفارش میشود امید است کتاب سازمان بنگاههای اقتصادی (نخستین کتاب زبان فارسی) که در مقاله پیش بآن اشاره گردید و در آینده نزدیک بچاپ خواهد رسید تا حدی باین منظور کمک نماید، با ابتعال تا جائیکه صفحات مجله اقتصاد اجازه دهد و اقتضا داشته باشد مقالاتی منتشر خواهد شد. امید است مؤسسين و مدیران بنگاههای اقتصادی توجه مخصوص مبذول داشته با بکار بردن اصول علمی سازمان که ترفیات شکست انگیز ملل بزرگ امروز در کلیه شئون اقتصادی مرهون آنست بوسعت دایرة فعالیت بنگاههای خود افزوده بنیه مالی و قدرت تولیدی خودرا تحکیم کرده از اینرو وسایل بهره مندی مبین و هم مبینان را که شامل آنان نیز میباشد تأمین کند.

رضا شیمی — لیسانس اقتصاد و سیاسی